

Sl.No. :

नामांक			Roll No.			

No. of Questions – 25

SS-12-Sanskrit Sah.(Supp.)

No. of Printed Pages – 07

उच्च माध्यमिक पूरक परीक्षा, 2017
SENIOR SECONDARY SUPPLEMENTARY
EXAMINATION, 2017

संस्कृत साहित्यम्

समय : 3¼ (सपाद होरात्रयम्)

पूर्णाङ्क : 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्य निर्देशाः

- 1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामांक अनिवार्यतः लेख्यः ।
- 2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- 3) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरम् उत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- 4) प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखितव्यम् ।

यहाँ से काटिए

प्रश्न पत्र को खोलने के लिए यहाँ फाँड़ें

यहाँ से काटिए

खण्ड – क

1) अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

महाराणा प्रतापः चित्तौडमण्डलस्य नृपस्य उदयसिंहस्य पुत्रः – आसीत् । बाल्यकालादेव अयं निर्भीकः दयालुश्च आसीत् । अयं महावीरः देशस्य स्वतन्त्रतायै सर्वाणि सुखानि अत्यजत् । महाराणा-प्रतापः भारतस्य स्वतन्त्रतायै महान्तं प्रयत्नमकरोत् । अयं वीरः यदा राज्यसिंहासनम् आरोहत्, तदानीमेव इमां प्रतिज्ञाम् अकरोत्-यावद् अस्माकं देशः स्वतन्त्रो न भविष्यति तावद् अहं सुखपूर्वकं न शयिष्ये । मम भूमौ शयनम् एव भविष्यति न तु स्वर्णपर्यङ्के ।

- i) बाल्यकालादेव निर्भीकः दयालुश्च कः आसीत्? (एक पदेन उत्तरम्) [1]
- ii) महाराणा प्रतापः कां प्रतिज्ञाम् अकरोत्? [1]
- iii) अस्माकं ..... स्वतन्त्रो न भविष्यति । इत्यत्र “भविष्यति” इति क्रियायाः कर्तृपदं किम्? [1]

2) निम्नलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा निर्देशानुसारं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

विवाहे सं जाते कन्याः गृहस्थाश्रमं प्रविशन्ति । यदि पुरुषो विद्वान् स्त्री च विद्याशून्या भवति तर्हि तयोः दाम्पत्यजीवनं सुखकरं न भवति । विद्यायाः अभावात् स्त्री स्वकीयं कर्तव्यं न जानाति, अत एव बहवो रोगाः व्याधयश्च तत्र स्थानं कुर्वन्ति । अतः स्त्रीणामपि शिक्षा पुत्राणां शिक्षावदेव आवश्यकी वर्तते । स्त्रियो मातृशक्तेः प्रतीकभूताः सन्ति, अतः तासां सदा सम्मानः करणीयः । यस्मिन् देशे समाजे च स्त्रीणामादरो भवति, सः देशः समाजश्चोन्नतिं प्राप्नुतः । उक्तं च महर्षिमुनिना “यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते, रमन्ते तत्र देवताः” ।

- i) कस्याः अभावात् स्त्री स्वकीयं कर्तव्यं न जानाति? (एक पदेन उत्तरम्) [½]
- ii) मातृशक्तेः प्रतीकभूताः काः सन्ति? (एक पदेन उत्तरम्) [½]
- iii) महर्षिमुनिना किमुक्तम्? (पूर्ण वाक्येन उत्तरम्) [2]
- iv) यस्मिन् देशे समाजे च स्त्रीणामादरो भवति इत्यस्मिन् वाक्ये “भवति” इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्? [1]
- v) अतः तासां सदा सम्मानः करणीयः । अस्मिन् वाक्ये “तासाम्” इति सर्वनामपदं कस्य संज्ञापदस्य स्थाने प्रयुक्तम् । [1]
- vi) “दुःखकरम्” इत्यस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत । [1]
- vii) बहवः रोगाः तत्र स्थानं कुर्वन्ति । इत्यत्र विशेष्यपदं किम्? [1]
- viii) गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत । [2]

खण्ड – ख

3) प्रदत्तरूपरेखया कथासंयोजनं करणीयम् –

[8 × 1 = 8]

आसीत् कश्चित् ..... नाम व्याघ्रः । पक्षि मृगादीनां ..... स्वीयां जीविकां ..... । एकदा ..... जालं विस्तीर्य ..... आगतवान् । अन्यश्चिन् दिवसे ..... यदा चञ्चलः ..... गतवान् ..... दौर्भाग्याद् एकः व्याघ्रः ..... आसीत्

अथवा

क्रमरहितानि वाक्यानि समुचित क्रमानुसारं विलिखत –

- i) एकदा प्रातः शृगालः बकम् अवदत् ।
- ii) कुटिल-स्वभावः शृगालः स्थाल्यां बकाय क्षीरोदनम् अयच्छत् ।
- iii) अग्रिमे दिने स भोजनाय शृगालस्य निवासम् अगच्छत् ।
- iv) शृगालस्य निमन्त्रेण बकः प्रसन्नः अभवत् ।
- v) तयोः मित्रता आसीत् ।
- vi) एकस्मिन् वने शृगालः बकश्च निवसतः ।
- vii) बकम् अवदत् च मित्र! अस्मिन् पात्रे आवाम् अधुना सहै व खादावः ।
- viii) मित्र! श्वः त्वं मया सह भोजनं कुरु।

4) प्रदत्त संकेतानुसारं वर्णनं लिखत – (80 शब्दाः)

[4]

परितः, आवृणोति, पर्यावरणम्, मानवजीवनस्य, जीवाः, प्रदूष्यते, ध्वनिप्रदूषणेन, प्रतिवर्षम्, वनस्पतीनाम्, प्रजातयः विषपानम्, सघनवनानि, विविधसंगठने, प्रवर्धमाना संरक्षणम् ।

अथवा

सत्संगतिः, सज्जनानाम्, शिष्टजनाः, कुसंगत्या, दुष्टः गुणाः, दोषाः, संभवन्ति, अज्ञानं, विनाशयति, दोषान्, अपहरति, पुंसाम्, प्रतिभाशालिनी, लाभः उपवेशनम् ।

खण्ड – ग

5) अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

मनुष्याणां हिंसा वृत्तिस्तु निरवधिः । पशुहत्या तु तेषाम् आक्रीडनम् । केवलं विक्लान्तचित्तं विनोदाय महारण्यम् उपगम्य ते यथेच्छं निर्दयं च पशुघातं कुर्वन्ति । तेषां पशुप्रहारव्यापारमालोक्य जडानामपि अस्माकं विदीर्यते हृदयम् । निरन्तरम् आत्मोन्नतये चेष्टमानाः लोभाक्रान्त-हृदयाः मनुजन्मानः किल प्रतिक्षणं स्वार्थसाधनाय सर्वात्मना प्रवर्तन्ते । न धर्ममनुधावन्ति, न सत्यमनुबध्नन्ति । परं तृणवद् अपेक्षन्ते स्नेहम् ।

- i) पशुहत्या केषाम् आक्रीडनम्? (एक पदेन उत्तरम्) [1]
- ii) किमालोक्य जडानामपि अस्माकं हृदयं विदीर्यते? (पूर्ण वाक्येन उत्तरम्) [1]
- iii) मनुष्याणां हिंसावृत्तिस्तु निरवधिः इत्यस्मिन् वाक्ये विशेषणपदं चित्वा लिखत । [1]
- iv) ते यथेच्छं निर्दयं च पशुघातं कुर्वन्ति । इत्यत्र “कुर्वन्ति” इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्? [1]

6) अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

सहसा विदधीत न क्रियाम विवेकः परमापदां पदम् ।

वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः

- i) सहसा कां न विदधीत? (एक पदेन उत्तरम्) [1]
- ii) आपदां परं पदं कः अस्ति? (पूर्ण वाक्येन उत्तरम्) [1]
- iii) गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः इत्यत्र विशेष्यपदं लिखत । [1]
- iv) वृणते हि विमृश्यकारिणं ..... सम्पदः । इत्यत्र “वृणते” इति क्रियापदस्य कर्तृपदं ..... किम्? [1]

7) निम्नलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

अरून्धती :- अतिजवेन दूरमतिक्रान्तः स चपलः कथं दृश्यते? (प्रविश्य)

वटव :- पश्यतु कुमारस्तावदाश्चर्यम् ।

लवः:- दृष्टमवगतं च । नूनमाश्वमेधिकोऽयमश्वः ।

वटव :- कथं ज्ञायते?

लवः:- ननु मूर्खाः । पठितमेव हि युष्माभिरपि तत्काण्डम् । किं न पश्यथ? प्रत्येकं शतसंख्याः कवचिनो दण्डिनो निपङ्गिणश्च रक्षितारः । यदि च विप्रत्ययस्तत्पृच्छत ।

वटव :- भो भोः! किं प्रयोजनोऽयमश्वः परिवृतः पर्यटति?

- i) अतिजवेन दूरमतिक्रान्तः कः? (एकेन पदेन उत्तरम्) [1]
- ii) तत्काण्डं कैः पठितमेव? (पूर्ण वाक्येन उत्तरम्) [1]
- iii) “नूनमाश्वमेधिकोऽयमश्वः” इत्यत्र विशेष्यपदं किम्? [1]
- iv) अस्मिन् नाट्यांशे “अविश्वासस्य” इति पदस्य पर्यायः कः? [1]

- 8) निम्नलिखित शब्दयोः हिन्दीभाषायाम् आङ्ग्लभाषायां वा अर्थो लिखत - [1+1=2]
- मातरिश्वा
  - उपदेष्टारः
- 9) रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - [1+1+1+1=4]
- दूर स्थितानां मैत्री नश्यति ।
  - अस्माभिः पर्वताः शंकवः कृताः ।
  - पत्रस्य अर्धाधिकं भागम् आर्द्रीकरोति ।
  - शिशोरपि दृष्टां वाचं न सहन्ते ।
- 10) निम्नांकित वाक्ययोः भावार्थः हिन्दीभाषायां संस्कृते आङ्ग्लभाषायां वा लेखनीयः [2+2=4]
- स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ।
  - पश्येह मधुकरीणां सञ्चितमर्थं हरन्त्यन्ये ।
- 11) अधोलिखित श्लोकस्य अन्वयं लिखत - [2]
- न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसङ्गिनाम् ।
जोषयेत् सर्व कर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥
- 12) निर्देशानुसारं प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -
- विचक्षणः प्रस्तुतमाचक्षे
इत्यस्मिन् कर्तृक्रिययोः चयनं कुरुत । [1+1=2]
  - यो हि यस्य प्रियो जनः । इत्यत्र विशेषणपदं किम्? [1]
  - मन्त्रिणां मध्येऽपि तस्य सुख्यातिः वर्तते ।
इत्यत्र रेखाङ्कितपदस्य स्थाने संज्ञापदस्य प्रयोगं कृत्वा वाक्यं पुनः लिखत । [1]
  - मम गमनसमयः समुपागत एव । इत्यत्र सर्वनाम पदस्य चयनं कुरुत । [1]
  - प्रतिमासमर्धाधिकं धनं प्रेषयतिस्म । इत्यत्र रेखाङ्कितपदस्य पर्यायबोधकं पदं लिखत । [1]
  - “समुद्रेभ्योऽधो भागे तिष्ठन्ति स नरक इति वदन्ति” इत्यत्र रेखाङ्कितपदस्य विलोमार्थकपदं लिखत । [1]
  - “किं वस्तु विद्वन्! गुर वे प्रदेयम्” इत्येतत् वाक्यं कः कस्मै कथयति? [1]

- 13) “शिशुपालवधम्” इति महाकाव्यस्य रचयिता कः ? [1]
- 14) “वासवदत्ता” इति कस्य कवेः कृतिः ? [1]
- 15) पण्डितेन अम्बिकादत्तव्यासेन रचितः संस्कृतसाहित्यस्य प्रथमः उपन्यासः कः ? [1]
- 16) डॉ. पुष्करदत्तशर्मणा विरचिता बहुचर्चिता का कथा ? [1]
- 17) “कुर्वन्ने-वेह कर्माणि जिजीविषेच्छतं समाः” इति कथनं केषां ग्रन्थानां संदेशः ? [2]
- 18) कविता रचना कार्य हे तोः कः मीरापुरस्कारेण पुरस्कृतः ? [1]
- 19) राजस्थान विश्वविद्यालयतः संस्कृत विषये सर्व प्रथमं “डी-लिट्” इत्युपाधिना कः विद्वान् विभूषितः ? [1]
- 20) i) छन्दःसु कतिः गणाः सन्ति ?
ii) प्रतिचरणं पञ्चदशवर्णाः कस्मिन् छन्दसि भवति ? [2]
- 21) निम्नलिखितेषु कयोश्चिद् द्वयोः लक्षणोदाहरणे लिखत - [1½+1½=3]
- i) वसन्त तिलका
ii) शिखरिणी
iii) मन्दाक्रान्ता

22) निम्नाङ्कितपंक्तिषु छन्दसः नामोल्लेखं कुरुत -

[1+1+1=3]

- i) मम हि पितृभिरस्य प्रस्तुतो ज्ञातिभेदः ।
- ii) स्वभाव एवैष परोपकारिणाम् ।
- iii) हंसो यथा राजत पञ्जरस्थः

23) शब्दस्य अनेकार्थकथने कोऽलंकारः भवति? तस्य परिभाषा लेखनीया ।

[2]

24) अधोलिखितयोः कयोश्चिद् द्वयोः अलंकारयोः लक्षणोदाहरणे लिखत -

[1½+1½=3]

- i) अन्योक्तिः
- ii) उत्प्रेक्षा
- iii) अर्थान्तरन्यासः

25) अधोलिखितेषु पंक्तिषु अलंकारस्य नामोल्लेखं कुरुत -

- i) वहन्ति वर्षन्ति नदन्ति भान्ति ।
- ii) रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना ।
- iii) अनलंकृत शरीरोऽपि चन्द्रमुख आनन्दयति मम हृदयम् ।

[1]

[1]

[1]

